Tabor

1942 **Leto „Štajerskega bataljona“** **1982**

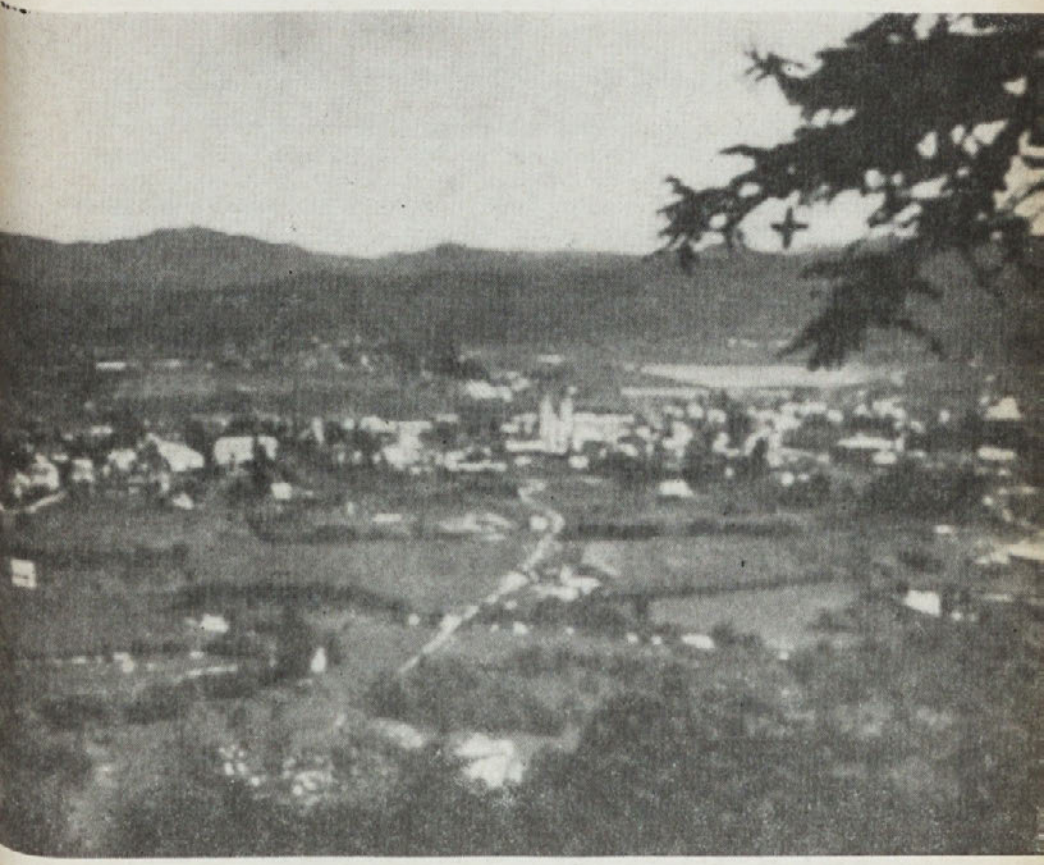

Ia univerzitetna knjižnica LJUBLJANA

1982 EL FORTIN 11-12

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov ● TABOR je last in vestnik Tabora SPB ● Mnenje Tabora SPB predstavljajo članki, ki so podpisani od glavnega odbora ● Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič ● Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila: za lastništvo Lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR is the voice of the Confederation of the United Slovene Anticommunists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los Anticomunistas Eslovenos Unidos ● Director: Ing. Antonio Matičič, Ramón L. Falcón 4158, Bs. Aires, Argentina.

Imprenta: Talleres Gráficos Vilko S.R.L., Estados Unidos 425, Buenos Aires, Argentina, T. E. 362-7215

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 137.176

NAROČNINA: Argentina 80.000.— pesov; Južna Amerika: 10 dolarjev; Evropa - Australija: 12 dolarjev; letalsko 15 dolarjev, za vse države.

Naročila, reklamacije, nakazila, dopise in ostalo pošto pošiljajte na naslov: Inž. Anton Matičič, Igualdad 1110, (1655), J. L. Suárez — Bs. As., Argentina. Telefon: 766-7513.

Op. ur.: Med str. 192 in 193 je vloženo nadaljevanje knjige rev. V. Kozine

NAŠA NASLOVNA SLIKA:

KOČEVJE.

PORAVNAJTE NAROČNINO!

Tabor

Svobodni sveta,
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!

Noviembre-Diciembre 1982 BUENOS AIRES November-December 1982

EN EL DIA DE LOS MUERTOS

En estos días tenemos una vez más la oportunidad de presenciar el aluvión mundialmente desatado sobre la cuestión de los desaparecidos y tumbas desconocidas existentes en la República Argentina.

No es de nuestra incumbencia el expedirnos sobre la veracidad de tales afirmaciones, pero eso sí, nos sentimos obligados moralmente de levantar una vez más nuestra voz clamando por 12.000 jóvenes Eslovenos, masacrados sin piedad masivamente por los guerrilleros con la estrella roja en los meses de mayo y junio de 1945.

A pesar de todos los esfuerzos realizados, los actuales gobernantes yugoeslavos —que son los mismos que en aquel entonces— se mantienen impasibles y observan el más absoluto silencio sobre lo acontecido y los eventuales responsables de aquel crimen. Sin embargo se levantaron algunas voces aceptando la comisión de la matanza efectuada, pero son muy esporádicas y extraoficiales.

Tal vez algunos de nuestros lectores se preguntarán por qué nos referimos nuevamente a los hechos que ocurrieron casi cuarenta años atrás.

A todos aquellos, que así piensan, respondemos en este día de los muertos de 1982, que nosotros, los sobrevivientes de la masacre, gritamos y gritaremos hoy, ayer y siempre a toda voz, gritamos y gritaremos con toda la consciencia a todo el mundo: LOS LIBRES DE TODAS LAS NACIONES, LOS LIBRES DE TODOS LOS CONTINENTES Y DE TODAS LA RAZAS, UNIDOS! UNIDOS EN ESTE ULTIMO MINUTO ANTES DE LAS DOCE!! Uníos y rechazad la tiranía comunista y haced lo posible de devolver la libertad al Pueblo Esloveno y a todos los pueblos esclavizados por el comunismo! En el día de los muertos, los Eslovenos suplicamos al Cielo en forma muy particular: que la gran Nación Argentina nunca jamás tenga su duelo nacional por las víctimas de la bestialidad comunista, que nunca jamás caiga la sombra roja de esclavitud sobre la pampa libre argentina!

NA DAN MRTVIH

Zopet enkrat imamo priliko prisostvovati plazu reklamacij o pogrešancih in o anonimnih grobovih v republiki Argentini.

Ni naša naloga, da se izjavimo o resničnosti teh trditev, toda čutimo se pa moralno vezane, da zopet enkrat povzdignemo naš glas kličoč po 12.000 slovenskih mladeničev in mož, ki so bili neusmiljeno masovno pobiti po gverilcih z rdečo zvezdo v mesecih maju in juniju 1945.

Vkljub vsem naporom, ki so jih izvršili, sedanji vladni mogotci Jugoslavije, ki so isti, kot takrat, vztrajajo v zakrknjenem molku o izvršenem zločinu in o odgovornih za to dejanje. Vendarle se je dvignilo nekoliko glasov, priznavajoč izvršeni zločin, toda ti so le redki in neuradni.

Morda se bo kateri naših čitateljev vprašal zakaj se ponovno vračamo na dogodke pred skoro štiridesetimi leti.

Vsem tem, ki tako mislijo, odgovarjamo na ta letošnji dan mrtvih, da mi, ki smo preživeli pokol, kličemo in bomo klicali, danes, včeraj in vedno, kličemo in bomo klicali z vso zavestjo vsemu svetu: SVOBODNI VSEH NARODOV! SVOBODNI VSEH CELIN IN VSEH RAS! ZDRUŽITE SE! ZDRUŽITE SE V TEJ ZADNJI MINUTI PRED DVANAJSTO URO! Združite in zavrnite komunistično tiranijo in naredite vse možno, da bi vrnili svobodo slovenskemu narodu in vsem narodom, ki trpe pod komunistično sužnostjo! Na dan Mrtvih prosimo Slovenci Boga prav posebej: da bi veliki argentinski narod nikdar ne imel svoje narodne žalosti za žrtvami pozverinjenega komunizma, da bi nikdar ne padla rdeča senca sužnosti na svobodno argentinsko pampo!

Zveza in krajevni odbori
TABOR – S.P.B.
ter konzorcij in uprava revije
želijo vsem soborcem za
Boga – Narod – Domovino
in vsem svobodoljubnim Slovencem in Slovenkam
v zdomstvu in domovini
vse blagoslove božje za božič in novo leto,
ki naj nam prinese zdravja in prave volje, da bi združeni na vseh področjih uspešno delovali za svobodo, ki nam je vsem skupen poglavitni cilj.

Dušan Dimnik

Po obisku nadškofa in metropolita dr. Alojzija Šuštarja

Te dni nas je v Argentini obiskal ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Alojzij Šuštar.

Samo kratek čas je bil med nami, toda dovolj dolgo je bilo, da smo mogli tudi sami spoznati njegovo skromnost, ponižnost in vseobsegajočo ljubezen do bližnjega.

Prinesel nam je pozdrave vsem in vsakemu. Za vse in za vsakega je našel pravo besedo. Res, „doživljali smo tisto najmočnejšo in najlepšo notranjo povezanost, ki prihaja iz naše vere kot kristjani in iz naše slovenske zavesti kot bratje in sestre in sinovi in hčere slovenskega naroda..., ker zares ena družina smo, ker smo zbrani v božjem imenu", kakor nas je pozdravil v svoji prvi pridigi v Argentini.

Čim dalj časa je bil med nami, tem bolj smo spoznavali, da je med nami teolog, filozof in znanstvenik z veliko pastoralno izkušenostjo, osebnost evropskega formata. Prepričali smo se, da je na vodstvu ljubljanske škofije mož, ki bo znal pokazati slovenskemu narodu pot iz krize, v kateri se nahaja in ki je globoko duhovnega značaja, kar se je zlasti pokazalo v drugi svetovni vojni, ko je bila vrednostna lestvica postavljena na glavo, praznine pa, ki je s tem nastala, niti tedaj niti pozneje noben marksizem, stalinizem, leninizem, titoizem ali socializem, s samoupravljanjem ali brez njega, niso mogli in ne morejo izpolniti.

Grozni in nerešljivi postajajo navadnim ljudem vsi iz te praznine v dušah in srcih posameznikov nastajajoči problemi. To praznino pa more napolniti le resnična duhovna, moralna obnova krščanskih prvin v dušah in srcih posameznikov.

V tem je pastoralno delo ljubljanskega nadškofa — slovenskega metropolita in to pastoralno dejavnost dr. Alojzija Šuštarja smo ob vsaki priliki spoznavali in občutili.

Zna napolniti tisto grozno praznino v človeških dušah in srcih.

Molimo in prosimo Vsemogočnega v naših molitvah, da mu da milosti, da bo tudi to povsod z uspehom opravil.

ZVESTOBA DO GROBA

Zdomski zapisi dr. Stanka Kocipra

(Nadaljevanje)

Dne **23. julija 1945** ob 2. uri popoldne je Capt. Sandford poklical generala Rupnika in mu objavil, da bomo čez pol ure prepeljani v drugo taborišče, kjer naj bi se nam godilo še bolje... Iz službenih razlogov nam ni mogel povedati kam...

Ko sta ženi odšli še po ‚bábuško" za katero je Capt. Sandford tudi v zadnjem trenutku izposloval dovoljenje za internacijo, je **Niko Jeločnik** očitno izgubil živce. Kdo bi mu zameril? Zakaj naj bi svoje mlado, upov polno življenje še naprej vezal na negotovo usodo generala Rupnika? — Smuknil je skozi polomljeni plot v svobodo...

Capt. Sandford nam je Jeločnikov pobeg sicer nekoliko očital, češ, da se je do nas zadosti korektno vedel, da bi mu lahko zaupali, da gremo samo v drugo taborišče in ne v Jugoslavijo, ker je bilo spittalsko taborišče na likvidaciji.

Toda, ko smo mu dopovedali, da ne more biti govora o nezaupanju, ker sta se vendar dali prostovoljno internirati tudi ženi z otrokom, se je pomiril in nam želel srečo... 1)

Odpeljali so nas v **Föderaun** ob Zili.

Nastanili so nas v zelenem smrekovem gozdičku ob bistri Zili.

Čeprav nas je nekoliko vznemirjalo, da so istega dne **hrvaške ministre** že izpustili na svobodo, si je general Rupnik nadaljnjo internacijo predstavljal kot „zaščitni zapor" in dejal:

„To je po dolgih letih napornega dela moj prvi oddih."

Taborišče v Föderaunu zares ni bilo nič neprijetnega. Hranili so nas dobro; po pismenem priporočilu Capt. Sandforda pa so naše „prostovoljne interniranke" z Nikcem dobivale sploh še posebne doklade v naravnem stanju, iz česar so nam pripravljale hrano, kakršno zares nismo mogli imeti niti „na položaju".

Najmlajši interniranec Nikec pa je postal senzacija ne samo za vse internirance, ki so naravnost tekmovali, kdo bi mu lahko izkazal več pozornosti, ampak tudi za vso posadko od poveljnika do zadnjega stražarja. S čokolado in slaščicami so ga naravnost razvajali in kvarili... Posebna prijatelja sta postala z narednikom **Petrom** iz Sheffielda, ki mu je še na svobodo v Spittal prinašal darila in si zaradi tega nekoč celo nakopal kazen.

---

1) Capt. Sandford je ostal naš prijatelj, ki nas je še pozneje, ko smo že bili v svobodi, obiskoval, se iskreno veselil, ko smo mu povedali, da je bil gen. Rupnik v Italiji spuščen na svobodo, in se prav tako zgražal, ko je zvedel, da je bil pozneje ponovno zaprt in izročen.

Po mili volji smo se kopali v Zili in se sprehajali izven žične ovire po gozdičku in dražestni zeleni livadi.

Poveljnik taborišča je bil Capt. Smith, ki ne v nas, ne v drugih internirancih ni gledal zapornikov, ampak ljudi, ki so mu bili izročeni v varstvo. Dal je na razpolago svoj avtomobil in šoferja, da je Nikca vozil v bližnji Beljak k zdravniku.

General Rupnik je nadaljeval s pisanjem spominov, ki sem jih redno prepisoval do njegovega odhoda. Mislim, da jih je v Italiji nadaljeval. Poročevalci ki so bivali v Italiji z njim skupaj, so povedali, da je vedno nekaj pisal. Tako so najbrže padli v roke komunistom. Sam se je naučil igrati bridge, Trčka in Potokarja, ki sta zaradi tega, ker sta pač bila nastanjena v Millstattu z nami pod isto streho, tudi sam Bog vedi zakaj morala biti internirana, pa je naučil tarokirati on.

Jaz sem internacijo izrabil za to, da sem se začel učiti angleščine.

Dne 27. julija 1945 je general Rupnik naslovil na komandanta taborišča vlogo, v kateri je prosil, da naš položaj predloži višjim oblastem v rešitev, ker so bili medtem hrvaški ministri že na svobodi. Čez nekaj dni mu je Capt. Smith odgovoril, da je dobil od višjih mest odgovor, da moramo nekoliko počakati, ker je naša stvar „zadeva vojaških oblasti, ne politike."

Dne 5. avgusta 1945 pa me je Capt. Smith poklical k sebi v poveljstvo in mi priobčil povelje, da mora do dne 8. avgusta 1945 generala Rupnika prepeljati v prehodno taborišče 203 P. O. W. Camp Udine (Italija), od koder bo izpuščen na svobodo; mi pa smo že s tem dnem svobodni in naj povemo kam naj nas odpelje.

Capt. Smitha sem prosil, da bi generala Rupnika smel spremljati tudi jaz, da bi mu bil v postrežbo, ker je bil že v letih (65 let).

Capt. Smith mi je na to odgovoril, da nam za generalov blagobit ni treba skrbeti, ker bo imel oskrbo kot vsi vojni ujetniki generalskega čina. V ostalem pa bo itak kmalu prost...

Ko sem še vztrajal, mi je dejal:

„Ne morem... Vi ste civilist."

„Njegov adjutant sem," sem takrat že znal izjecljati angleški.

„Že... Ampak po poklicu ste pravnik."

Nobeno prigovarjanje ni več pomagalo. Prejetega povelja z višjih mest Capt. Smith ni mogel spremeniti.

Gen. Rupnik se je ob dejstvu, da se bo moral od nas ločiti, globoko zamislil. Poklical me je na sprehod po gozdičku, kjer sva še enkrat obudila spomine na vso dobo najinega poznanstva in dela. Nisem se mogel iznebiti vtisa, da je tast takrat že nosil v notranjosti živo slutnjo svoje tragične usode. Le prave podobe še ni poznal...

Začel sem ga nagovarjati, naj izkoristi vsako ponujeno priložnost za pobeg. Zakaj bolj kot njegovo eventuelno žrtev do konca, bo slovenski narod mogoče nekoč še potreboval njegovega življenja.

Govoril sem mu odkrito, naravnost, brez iskanja prikrivajočih izrazov. Zastopal sem mnenje, da je bilo v Italiji toliko naših beguncev, da bi v slučaju potrebe našel zadosti zaslombe...

„Papa... Več, kot še tako utemeljeno zaupanje, je vredna gotovost!"

Toda vedno se je trdovratno izmikal v naročila ki jih je le on dajal meni, kot da se ne bi mogel prekopati preko vseobsežne slutnje v notranjosti, da je to bil najin zadnji razgovor... Spuščal se je v podrobnosti, ki so izdajale njegovo na smrt pripravljeno razpoloženje in so zato delovale name naravnost razdražljivo. Bilo mi je, da bi ga zgrabil za ramena in ga stresel, da bi ga priklical nazaj v stvarnost. Toda bil sem brez moči. Njegova stvarnost je bila žrtev! Žrtev za slovenski narod — do groba!

Prijel me je za roko:

„Stanko... Od nekdaj sem verjel, da je Stvarnik vsakomur vnaprej določil pot, ki jo mora hoditi do konca. Vidiš, nikdar nisem mislil, da bo kdaj na moja pleča padla naloga, krmariti usodo slovenskega naroda. Zato se za to nalogo tudi strokovno usposabljal in pripravljal nisem. Ti veš, da si je tudi želel nisem! In vendar me je zadela prav ta naloga... V najtežjem razdobju zgodovine slovenskega naroda... Vidiš, — pota božja... Zato sem jo strokovno nepripravljen vršil pač samo po vesti, — brez potrebne rutine... Ampak... hotel sem samo dobro... Hotel sem biti pošten... — "

„Papa, saj..."

Ni se dal prekiniti. Nestrpno je nadaljeval:

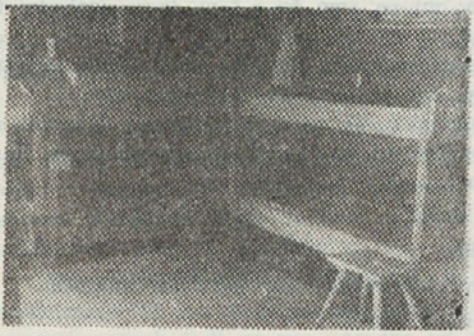

Gen. Rupnik piše spomine v taboriču Föderaun

„Saj tudi ti nisi nikdar mislil — a ne? —, da boš kdaj prišel v mojo hišo, še manj, da boš zet izdajalca in vojnega zločinca... Kajne?"

Trpko se je nasmehnil. Skušal sem se nasmehniti tudi jaz.

„Zares ne, papa... Prav imate... Še sanjati ne bi mogel, da me bo kdaj doletela takšna čast... Ko sem raztrganimi hlačami skakal za kravami med goricami..."

„Vidiš, pa si le ti edini vsem dogodkom videl do dna... — Pota božja, fant... — Da boš ostal priča... Tvoja pot je še dolga... Kako te bo peljala, ne vem... nikdar nisem hotel biti prerok... Lahko ti ne bo,

ker te je Bog speljal skozi mojo hišo, pripeljal v mojo družino... Toda... — — "

Slovenski narod in slovenska zgodovina ne bosta ničesar izgubila, če naslednje Rupnikove besede zamolčim. Tikale so se samo mene. V bistvu pa so pomenile zame strahotno obvezo!

Potlej je nadaljeval:

„Ampak pisanja nikdar ne opusti! Ne veš, kako sem si želel, da bi penzijon preživljal v tvojih lepih slovenskih goricah, hodil na lov in prevajal tvoje stvari za veliki svet.

Nekoč je sijajno prevedel v nemščino mojo novelo „Peter Kôšjak", ki mu je do takrat napisanih bila najbolj pri srcu. Je usodo dobrega starca in majhnega pastirja navezal na naju...?

Potem je samo zamahnil z roko:

„Ah... Kaj bi! — Vsakdo mora iti svojo pot do konca..."

Kot da se zares že poslavlja, mi je začel naročati, naj pazim na svojo družinsko srečo ki tudi do konca, ko vse drugo odpove, ostane neusahljiv vir tolažbe in sreče, in naj sinovoma povem, kako živa je bila njegova vez z njima ter kako srečen je bil, da sta svoje naloge časa tako častno opravila. Priporočil nam je še posebej po mučeniškem stotniku **Abramu** ovdovelo hčerko **Ingo** v domovini, pa seveda ženo in „babuško", ki sta že drugič izgubili gnezdo in domovino...

„Slovenskemu narodu pa povej, kako ponosen sem, da sem njegov sin, čeprav biti sin malega naroda ni lahko..."

(Že dne 27. maja 1945 je pred našimi begunci v millstattskem župnišču rekel isto: „Ni sramota biti sin malega naroda, ampak velika nesreča!")

„Hudo mi je samo," je nadaljeval, „da zaradi prilik, ki jih je ustvarjala okupacija, z narodom nisem mogel biti v iskrenem, neposrednem stiku... Mogoče bi potlej marsikaj drugače sodil in ne bi verjel vsem lažem, ki so ovirale delo in največ škodile njemu samemu. — Lažnjivce pa naj Bog kaznuje ali jim odpusti po Svoji božji volji! — Ti povej, kako je v resnici bilo... — — "

Potlej je govoril na samem še s hčerko — mojo ženo — in na sam dan odhoda od nas dolgo, zelo dolgo z ženo, ki jo je do konca ljubil in spoštoval z vdanostjo mladega viteštva in ljubezni in ji bil hvaležen za razumevanje in ljubečo podporo v težkih, razgibanih časih, ko ni bil več samo njena in družinska last, ampak tudi in predvsem na žrtvenik postavljena last svojega naroda!

Kolikor sem pozneje zvedel, ženi iz ljubeče obzirnosti ni govoril s tisto nezadržanostjo neizprosne slutnje, kot meni in hčerki. Preveč jo je ljubil, da ji ne bi prizanesel... Vse to je nadoknadil s preprostimi, pa tako življenjsko bogatimi stavki v svojem zadnjem pismu pred izročitvijo v smrt. Z enako kratkimi, pa vsebinsko prebogatimi stavki je v tem istem

pismu ponovil tudi jedro najinega zadnjega, dolgega razgovora v taborišču v Föderaunu ob Zili. 2)

Dne 7. avgusta 1945 je nekoliko pred 9. uro pripeljal v taborišče velik, udoben terenski osebni avtomobil.

General Leon Rupnik je odhajal...

Ko se je že z vsemi poslovil, naju je z mojo ženo potegnil na stran in nama za slovo rekel:

„Pripravljen sem na vse! — Če me ne izročijo, pomeni, da mi je Bog namenil še neko nalogo, ki jo moram izvršiti. — Če pa me izročijo... bežal ne bom...! — Tedaj sem pač že vse opravil in lahko grem za svojimi fanti (domobranci)... — Prosim, ne povejta tega mami! — — Zbogom... — in Bog naj vas vse čuva! — — "

Kot da se mu je zares nekam mudilo, naju je z ženo hitro poljubil in prekrižal. Blagoslovila naju je njegova solza...

Potlej se je poslovil od svoje žene. Kot mladi vitez...

In sedel v avtomobil... — —

Spremljajočega mladega stotnika smo prosili, da nam ob povratku pride povedat, kje ga je pustil.

Avtomobil je počasi krenil skozi senco smrekovega gozdiča, nad katerim je kot večna priča žarela zlata hostija božje Pravice v vsem poletnem razkošju.

Okoli stoječi interniranci so ga pozdravljali. Capt. Smith in stražarji so salutirali.

Nam je roka obstala v zraku. Povsod okoli nas je z votlimi očmi zazijala zevajoča praznina.

Pri obedu v taborišču Föderaun

Stari nemški polkovni zdravnik za menoj je zamrmral:

„Das war ein Mann der Geschichte!!" (To je bil mož zgodovine!)

Zdrznil sem se — in se zavedel...

Da! — Odšel je mož zgodovine! Značajno, trdno odločen, izpraznìti grenko čašo svoje usode, je odšel naproti zgodovini!

---

2) Pismo je prinesel „Tabor" leta 1966 št. 9, str. 242 isl.

Bolj kot kdaj sem bil ponosen, da sem smel biti član naroda, ki je dal iz svoje srede takšnega velikana po značaju, dobroti, zvestobi in — žrtvi!

Vedel sem: če odhaja v zbor mučenikov, bo nekoč svetil z oltarja slovenske zgodovine kot večna, neugasla plamenica prihajajočim rodovom! — —

Avtomobil je pod taboriščem zapeljal čez Zilo. Videli smo, kako nam je še od tam mahal v slovo. Na drugem bregu je zavil... — — na desno! V Italijo!

Sedaj šele smo se oddahnili...

Že zvečer se je na povratku mladi angleški stotnik iz generalovega spremstva za hip oglasil v taborišču in nam povedal, da ga je odložil v velikanskem zbirnem taborišču blizu Udin v Italiji, kjer naj bi ostal samo kratek čas, nakar naj bi bil izpuščen v svobodo... Prinesel nam je tudi njegove pozdrave. — —

Gradivo o nadaljnji poti generala Leona Rupnika v mučeniško smrt je že zbrano. Z vsem drugim dokumentarnim gradivom ga bo nekoč slovenski narod dobil na vpogled. 3) Ker ga pa na nadaljnji poti nisem več spremljal kot neposredna priča, podrobno opisovanje njegove usode v tem času ne spada v to zbirko mojih osebnih doživljanj ob njem. Zato bom v naslednjem omenil samo kratka dejstva.

Po prevozu v Italijo je general Rupnik menjaval taborišča. Končno je bil dne 17. septembra 1945 skupaj z nekaterimi slovenskimi fanti, ki so služili v nemški vojski, izpuščen iz taborišča za vojne ujetnike — na svobodo in prepeljan v begunsko taborišče v Fermo (D. P. Camp I. T. 89), kjer so bili hrvaški begunci. Hrvatje so ga sprejeli zgledno lepo in njihovo vodstvo je storilo vse, da bi se slovenski prezident med Hrvati kolikor mogoče dobro počutil.

Gen. R. K. Arbuthnott in njegovi oficirji torej do konca niso lagali!

Dejstvo, da se je nahajal zopet na svobodi, je nanj delovalo kot pomladno sonce...

In kaj je bilo bolj razumljivo kot to, da si je želel priti v stik s Slovenci; posebej, ker je v svoji izpustitvi na svobodo po svoji stari navadi videl prst božji, da njegova naloga še ni končana.

Zato se je poln vere in zaupanja napotil v prvo slovensko taborišče v Italiji, ki mu je bilo pri roki — Servigliano.

Kako bridko se je zopet motil!

V vseobsežni dobroti svojega naivnega srca je zaradi radosti, da bo zopet lahko prišel v stik z rojaki — in tokrat neposredno in iskreno! — pozabil, da je bil od vsega začetka določen za žrtev, s katero naj bi bili plačani vsi računi naših političnih zmot in strasti...

---

3) To je bilo pisano leta 1951. — Medtem je bilo že marsikaj objavljenega; več bo pa še.

Takrat je v naših taboriščih v Italiji že zopet divjal boj ničevih, puhlih političnih strasti. Ubogi ničevci, ki jim tudi grenka usoda izkoreninjencev brez domovine še ni uspela predreti samo z golo, ogabno praznino napihnjenih balonov neresega stremuštva, so že bili zapleteni v besne fede.

Rupnikova svoboda je sprožila samo še nove valove psovk, obdolžitev in pljunkov na njegovo osebo.

Zakaj?

Ker so sami bili sokrivci zgodovinske vetrinjske nesreče in jim je gen. Rupnik bil samo živa vest!

Kako so namreč sprejeli gen. Rupnika v taborišču v Servigliano, bo ostala za večne čase najsramotnejša senca na časti odgovornih!

Na generala Rupnika je to seveda moralo delovati kot krop!

Ko je torej bila dne **9. oktobra 1945** na ponovne pritiske Titove vlade sklenjena pogodba z angleško kraljevsko vlado o izročanju jugoslovanskih „vojnih zločincev", je bilo več kot razumljivo, da ni imel nobenega motiva več, da ne bi šel za pozivom svoje usode na pot domobrancev...

Kljub opozorilom in kljub ponujeni pomoči Hrvatov, je apatično pričakal trenutka, ko so ga angleške oblasti sredi oktobra 1945 ponovno aretirale in poslale v taborišče **Grottaglie pri Tarantu**, od koder je bil dne **3. januarja 1946** brez vsakršnega predhodnega zaslišanja **izročen** Titovi razbojniški justici!

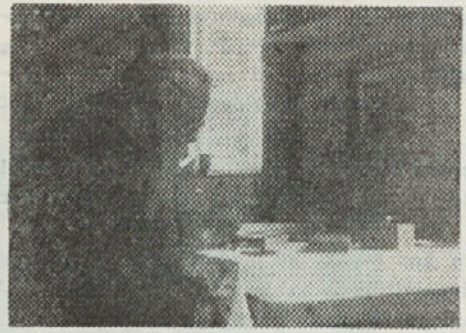

Ležišče gen. Rupnika v taborišču Föderaun

Angleški kraljevski minister **Mc Neil** pa je dne 5. februarja 1946 v Spodnjem domu izjavil:

„V Jugoslaviji ni vojnih zločincev v pojmu, kakor velja za tiste državljane sovražnih ali zavezniških držav, ki so se v vrstah sovražnikov borili proti zaveznikom. V Jugoslaviji so le primeri, ko so se nekatere osebe pregrešile proti jugoslovanskim (komunističnim! S. K.) zakonom in obstoječemu (komunističnemu! S. K.) redu. **Na tej** osnovi so bile Jugoslaviji izročene nekatere osebe, med njimi eden **glavnih** slovenskih

„Quislingov" **general Leon Rupnik.** *) Ostale zavezniške oblasti še iščejo in jih bodo izročile takoj, ko jih dobijo..."

Po mesecih pekla v zaporih ljubljanske komunistične OZNA-e je potem avgusta meseca leta 1946 odigral določeno mu vlogo v zločinski farsi razbojniške justice, da je nekega septembrskega popoldneva leta Gospodovega 1946 njegova duša lahko odšla iskat končnega miru in plačila med falange mrtvih slovenskih herojev krščanskih tradicij civilizirane Evrope...

Ostal je zvest do groba! —

---

*) Samo 14 let po tem pa je tudi že v uradnem SLOVENSKEM BIOGRAFSKEM LEKSIKONU (IX. zvezek, Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti, Ljubljana 1960) zgodovinar **dr. Metod Mikuž** pribil: Ker je bila NOB (narodno osvobodilna borba) že od začetka tudi ljudska revolucija, Rupnikovega delavanja ne moremo šteti kot kvislinštvo, pač pa je bil Rupnik pravi kontrarevolucionar. — **Op. ured.**

GENERALU LEONU RUPNIKU

DR. LOVRU HACINU, DR. MARKU NATLAČENU, DR. LAMBERTU EHRLICHU, INŽ. FANOUŠU EMMERJU, PISATELJU NARTEJU VELIKONJI, AKADEMIKOMA: JAROSLAVU KIKLJU IN FRANČKU ŽUPCU IN... „VSEM, KI SO PADLI V OBRAMBI MIRU IN ČISTE SLOVENSKE ZASTAVE; ZA PRAVO SVOBODO IN ZMAGO RODU — POKLANJAMO TO URO SLAVE!"

(Govor sobojevnika *Adolfa Škrjanca* na spominski proslavi 5. 9. 1982.)

S srcem v dlaneh in z dušo v očeh, kot neznanec brez imena, prihajam iz svoje slovenske samote izseljenca, da z vso osebno odgovornostjo in častjo preprostega, a popolnoma prostega Slovenca znova obudim, ne po večini, a po nekaterih tisočkrat zamolčano in poteptano ter „pozabljeno" resnico o sanjani in zaželeni slovenski svobodi in o slovenskih velikanih, ki nam jih je čas poslal, da so v vesoljnem potopu slovenstva, v neurjih in v razbesnelih viharjih, vsak na svoj način, vsak po svojih močeh in vsak na svojem mestu reševali v toliko vrtincev in morskih globeli vrženo slovensko ladjo. Mi vsi, ki smo se kot razkropljeni rešenci in brodolomci slovenske zgodovine preplavili na tuje in neznane obale, moramo po človeški vesti in časti vsaj včasih pogledati v zdaj že pomirjene in spokojne valove preteklosti in vreči v slovo raztrgane in presekane slovenske dobe, v kateri so bili pokončani in pobiti naši najboljši bratje, vsaj skromen šopek spomina in zahvale njim, ki so z žrtvijo svojega življenja reševali ter za čas in razmere rešili našo narodno bitnost.

Prvotnemu krmarju te naše slovenske ladje, ki so jo že pod drugim vodstvom strahotni orkani zgodovine, mednarodne zvijače in naše lastne

politične zasanjanosti treščili v ostrine morskih čeri, da se je razbila v zasilne splave in tudi v nepomembne lesne trske, plavajoče v samote divjih in pohotnih oceanov, temu krmarju: generalu Leonu Rupniku in vsem, ki so z njim, ob njem in po njem reševali zadnje ostanke slovenske svobodne bitnosti, mi, dostikrat osamljeni in samotni, prevečkrat prezrti in omalovaževani, mi, „ponižani in razžaljeni" a zvesti slovenski domobranci priznavamo čast in spoštovanje, kar pa neko „uradno" predstavništvo naših medcelinskih skupin vsaj generalu Rupniku odklanja in skuša ostvariti (ne samo ustvariti) neko zgodovinsko-umetno in bolestno-sanjavo pozabo, katere pa niti človeško časovna niti vsemirsko večna misel sprejeti in potrditi ne more.

Kot Slovenec in domobranec prihajam med vas, ki ste mi sestre in bratje, ne da bi govoril in učil, ampak da počastim, da oživim spomin na generala Rupnika; spomin, ki za nas, kateri se pehamo in služimo kruh po tujih zemljah, ne potrebuje nobene obuditve, ker v tem spominu živimo in čutimo; vendar je ta javni spomin zadnji in dokončni opomin vsem tistim, ki s trmasto prepričljivostjo trdijo, da nas vodijo, zastopajo in predstavljajo, pa istočasno računsko dosledno in v bolestnem samozvanstvu načrtno uravnavajo vse slovenske steze v neko gluho lozo, oblikujejo slovensko dušo in zgodovino v smernice protislovnega molka in umetno narekovane pozabe.

Pred 16. leti se je prav na tem mestu in ob približno istem času, vršila prva žalna proslava za pokojnega generala Rupnika. Naš slovenski tednik, ki je glasilo vseh izseljenih Slovencev, je poleg dneva in kraja objavil samo naslednje: „Govornik je omenil, da bo generala Rupnika sodila zgodovina". Ker smo vsi domobranci in vsi izseljeni Slovenci le pričakovali kot Cankarjev hlapec Jernej, da bomo našli neko pravico, in ker ne zgodovina ne mi ne pozabljamo, da je poštenost samo ena, da je slovenstvo samo eno, ker verujemo samo v enega Boga, ki ni ne Buda ne Alah; ki je Kristus Bog, zato kot Slovenec in katoličan, pred zgodovino in za zgodovino in tudi za naše zamejsko časopisje ponavljam misli prve žalne proslave:

(Govornik je nato prebral besede, ki jih je spregovoril na proslavi pred 16 leti, ki pa jih zaradi resničnega pomanjkanja prostora na tem mestu ne ponavljamo, ker jih je naše glasilo prineslo dobesedno v št. 10 letnika 1966. — Op. ured.)

SPOMINI Z LETOŠNJE PROSLAVE

Težko mi je najti prave besede, da bi opisal občutek, ki ga imam v srcu, ko se na Orlovem Vrhu pri Genevi na vsakoletni spominski proslavi srečam z bivšimi soborci. Oči se zasolzijo od veselja, da smo ostali živi. Objem in radost sledita, ko si podamo roke. Tudi letos je bilo isto. Prvič po 45. letu sem srečal prijatelja, ki je prišel na Orlov Vrh iz daljne Luisiane.

Slika iz osrednje spominske proslave v Clevelandu na Orlovem vrhu 20. junija 1982 od leve na desno: Milan Zajec, rev. Franc Kosem, inž. France Grum, Stanko Pleko in Ivan Hočevar.

Verjeti ni mogel, da nas je toliko ostalo in da še vedno v srcu držimo našo idejo.

Vsako leto nas clevelandčani presenetijo na Pristavi. Letos so se pa še posebno odrezali; novi slavolok z našim geslom „BOG-NAROD-DOMOVINA" je pozdravil vsakega, ko se je pripeljal do spominske kapelice. Težko je oceniti, koliko truda in prostovoljnega dela je šlo v ta lepi slavolok, ki bo pozdravljal bodoče obiskovalce, ko nas že več ne bo.

Iz Kanade nas je letos prišlo več kot katerokoli prejšnje leto. Bilo nas je preko petdeset; nekateri prvič, kajti bližamo se pokoju, imamo več časa, ker so naši otroci odrasli in imamo sedaj priliko, srečati se s prijatelji. Čas beži, naše vrste se pa redčijo.

V soboto zvečer smo se pri kapelici v molitvi in kratkem govoru spomnili naših mučencev. Pri kresu smo pa obujali spomine in zapeli par naših domobranskih pesmi.

Kako lepo je bilo pogledati v nedeljo dopoldan sprevod bivših borcev s plapolajočimi zastavami na čelu, venci in mnogimi narodnimi nošami, ko se je počasi pomikal proti kapelici. Sveti maši, posvečeni našim pobitim, je sledil govor našega neumornega *predsednika Franceta Grumа*. V klenih in jedrnatih besedah nam je na kratko opisal, kaj se je doma pred 40. leti dogajalo.

Nedeljo popoldan so me spomini popeljali domov, ko sem še kot otrok poslušal za pečjo očeta, ko je s svojimi prijatelji obujal spomine iz prve svetovne vojne. Isto sem videl in slišal na pristavi, ko so se bivši borci v malih gručah sestali, obujali borbe, vesele in žalostne doživljaje in si obenem obljubili, da se zopet srečajo prihodnje leto.

Upam, da nas bo dragi Bog ohranil, da se prihodnje leto v še večjem številu srečamo in si podamo roke.

J. P.

NAŠI MRTVI

Dr. Stane Zupan

Dr. Stane Zupan se je rodil v premožni hiši, po domače pri Padarju *24. februarja 1911. v vasi Kovor pri Tržiču* na Gorenjskem. Po osnovni šoli je študiral gimnazijo v Kranju, pravno fakulteto pa je doštudiral v Ljubljani, kjer je tudi doktoriral.

Že kot akademik je bil aktiven; bil je tudi predsednik akademskega društva „Danica" v Ljubljani.

Najprej je bil odvetniški koncipient pri Dr. Šmajdu v Ljubljani, pozneje na Vrhniki pri Marjanu Maroltu, a potem je odprl lastno odvetniško pisarno tudi na Vrhniki.

Stane je bil vse življenje odločen protikomunist. Kot tak je bil poveljnik Vaške straže na Vrhniki ter je organiziral tudi več manjših postojank.

Ob koncu vojne se je umaknil na Koroško; kmalu pa je odšel v Italijo ter bil v taborišču Riccione, kjer je prestal vse mogoče neprilike, tako, da je odšel v Rim ter živel v Katakombah, kamor mu je pokojni Tonček Pangerc nosil hrano.

Emigriral je v Argentino ter se posvetil gostilničarstvu. Njegov bar „Turjak" je bil znan vsem v okolišu; tudi Slovenci so v veliki meri uživali pri Stanetu in Mari njihove dobrote.

S težkim delom in trudom se je krhalo njegovo zdravje, zato je pred leti oddal bar v najem.

Kar nerazumljivo je, da ga je napadla zahrbtna bolezen, ki jo je res vdano prenašal. Pripravljen na Večnost nas je žalostne zapustil 17. septembra 1982 ter bil 19. septembra pokopan na sanmartinskem pokopališču.

Stanetu želimo večni mir in pokoj, žalujočim naše globoko sožalje!

Dr. Anton Komotar

Stanetu Zupanu na grob

Pokojnega Staneta sem prvič videl na Vrhniki eno ali dve leti pred vojno. Bilo je za neki praznik, ko so po vrhniških ulicah korakali Slovenski fantje v krojih, med njimi tudi Stane Zupan. Stal sem ob strani ceste in gledal sprevod. Še sedaj imam Staneta pred očmi takšnega, kakor sem ga videl takrat, visokega mladega fanta svetlih las.

Pozneje sva se seznanila. Postala sva prijatelja, čeprav sva pripadala različnim tedanjim političnim taborom. Stane je deloval v katoliški skupini, dočim sem jaz že po rodbinski tradiciji izhajal iz liberalnega tabora. Mislim pa, da je prav najina generacija začela v večjem obsegu odstranjevati medsebojne, docela nepotrebne osebne pregraje, ki so do tedaj v precejšnji meri obstojale med enimi in drugimi.

Kmalu nato je prišla vojna in je začelo partizanstvo. Vrhnika in okolica je tedaj doživljala splošno usodo slovenskih krajev, kakor jo že poznamo iz številnih opisev širom domovine.

Na poletje in jesen l. 1942 so tudi v vrhniškem okraju začele padati žrtve partizanskih umorov in so se pojavili plameni gorečih okoliških vasi.

Tako so v bližnji Ligojni ponoči partizani prisilili ljudi, da so prekopali cesto, ki pelje proti Horjulu. Ko je zjutraj pripeljal po cesti italjanski konvoj, so skriti partizani oddali par strelov in nato zbežali. Za represalijo so Italijani postrelili nekaj ljudi, izropali in požgali vas ter odpeljali vso živino. Pri tem italijanskem divjanju partizanov seveda sploh ni bilo na izpregled, da bi ljudi in vas branili.

Kot eno prvih žrtev so partizani že v začetku l. 1942 odpeljali na Stari Vrhniki domačina *Vladimirja Verbiča*, ki je prišel domov kot begunec iz nemške cone. Več mesecev pozneje so vaški stražarji našli njegovo truplo zakopano v gozdu. Zdravniška obdukcija je ugotovila, da je umrl po strašnem mučenju. Partizani so ubili tudi *Verbičevo sestro*, ker je spraševala po bratu in je že sama ta okolnost postala zanjo usodna.

Na poletje istega leta je bila ob Ljubljanici pod Vrhniko zverinsko pobita *Lichtenbergova družina,* vmes tudi nedoletni otroci.

Avgusta meseca pa so partizani ponoči sredi Vrhnike odpeljali *tri brate Hrene,* katere so nato pobili v Žažarskih Rupah.

Septembra l. 1942 pa je bil iz Verda pri Vrhniki odpeljan županov brat, *Janez Hren,* ki je zapustil sedem malih otrok. Partizani so ga ubili na Ljubljanskem Vrhu nad Verdom.

To je samo par primerov iz tistega usodnega časa, kakor ga Vrhnika do tedaj še ni preživljala.

Čas proti koncu l. 1942 je postal zrel kakor dozorelo žito ob žetvi. Vsak od nas je čutil, da je treba nekaj storiti. Treba se je bilo odločiti: ali se boš zatekel v oprezno nevtralnost in gledal na svojo osebno korist — ali pa se boš izpostavil nevarnosti in nastopil proti partizanskim zločinom.

Stane Zupan se je tedaj izkazal kot pravi mož. Ni se skrival za žično ograjo v dobro zavarovani Vrhniki, kakor je to storil večji del vrhniške inteligence. Odločno je nastopil proti rdečemu nasilju in osnoval vaške straže na Vrhniki in okolici, ki so zavarovale ljudi in vasi.

Napravil je to, kar mu je velevala vest in poštenje, čeprav je dobro poznal vso tveganost in nevarnost podviga, kakor tudi brezvestnost in brezobzirnost komunističnih nasprotnikov.

Stane je kot posledico svoje osebne odločitve vzel na sebe vse svoje osebno trpljenje, s katerim mu usoda kot emigrantu ni prizanesla.

Odšel je v večnost kot človek, ki je izpolnil svojo dolžnost do naroda v najtežjih urah slovenske zgodovine.

Zato zasluži od nas preživelih prisrčen, topel in trajen spomin.

Naj mu bo lahka tuja zemlja!

Dragi prijatelj Stane

Danes meni, jutri tebi... se je glasil slovenski napis na križu, prislonjenem k zidu ob glavnih vratih hiš, kjer so imeli mrliča.

V deželi, kjer živimo, ni tega običaja; a bistvenih razlik ni. Vsi vemo, da se je včeraj telesno za vedno poslovil od nas naš prijatelj *dr. Stane Zupan;* toda spomin na njega bo živel še dolgo med nami.

Pred nekako dvajsetimi leti sem spoznal moža, čigar zunanji videz je razodeval samosvojo, močno osebnost. Bistrost in dar spoznavanja je združeval z doslednostjo, ki sta izvirali iz volje do samostojnega mišljenja in življenja — bil je sin naše ponosne Gorenjske.

Človekov zunanji videz ni vedno v skladu z njegovo notranjostjo. Pokojni Stane je bil človek sočutja in dobrote; moral bi reči, da njegova levica ni vedela, kadar je njegova desnica dobrohotno pomagala rojaku v potrebi.

Ljubil je slovensko zemljo in njene ljudi; tudi stare ljudi je rad imel; za njo in njih čast je krepko nastopil, kjerkoli je bilo potreba, kot da je bil sin velikega naroda.

Bil je član in naročnik, celo dopisnik našega „Tabora"; njegovi načelni in vsebinsko bogati članki so nam tedaj in nam še danes vlivajo poguma, da nadaljujemo z odkrito borbo proti vsemu, kar nosi pečat nestrpnosti, hinavščine in nasilja, ki ogroža Slovence v zdomstvu od zunaj in znotraj.

Dragi Stane: poslavljam se od Vas s težkim srcem, ker se zavedam, da smo zgubili v naših danes že močno razredčenih vrstah klenega slovenskega moža, ki ga ni mogoče nadomestiti.

Bog, ki nas v svoji neskončni veličini vse enako ljubi, nas vse v smrti izenači, bo tudi našemu dobremu prijatelju Stanetu naklonil večnega veselja, ki ga je po prestanem trpljenju na zemlji ta trudni popotnik zaslužil.

Počivajte v miru!

N. F.

Bardu naše sončne Goriške
Dr. JOŽA LOVRENČIČU
† 11. 12. 52. – 11. 12. 82.

Že trideset poteka let
odkar utihnil je poet
Rudečih rož, Sholarja, Duhovina,
Legend Nadiže, pesmi Naša zgodovina,

Beguncev Očenaša in pesmi iz Devet Dežel,
ko prve vojne je požar gorel
in zgodb Cerovškega gospoda,
Analov izumerlega naróda.

Pri svetem Križu zdaj uživaš mir
končan za tebe vseh tiranov je prezir.

A narod naš od Mure tja do sinje Soče
po tebi pevec in vzgojitelj joče.

Naj pesem ta bo skromni cvet
s hvaležnostjo, z ljubeznijo odet

slovenskega rodu v tujini
na grob tvoj v naši domovini.

Ob zaključku lista smo dobili vest, da je umrl ustanovni član in dolgoletni odbornik Zavetišča g. Vinko Logar. Pokopan je v Moronu. Naj mu bo lahka argentinska zemlja!

Dne 2. junija 1982 je umrl v Clevelandu Dore Kranjc, domobranski častnik, invalid (brez roke). Zveza Tabor je pokojnika več let podpirala in krajevno društvo Tabor v Clevelandu mu je položilo na krsto venec. Pokojni je bil po vojni v raznih begunskih taboriščih v Italiji.

Dragega Doreta bomo ohranili v dobrem spominu!

PISMO V ONOSTRANSTVO

Kseniji Rupnik dr. Kociprovi

10. novembra 1982.

Dragi moj Kikec!

Že vem, da bo marsikdo zmajeval z glavo, ko mu bodo te vrste prišle pred oči... — In kaj? Tolikokrat so me že sodili in obsodili! — Kam naj sicer izkričim svojo bolečino; kam naj stočim moške solze ranjene duše? V gluhi beton velemesta? V praznino pozabe?

Saj si vendar bila tudi domobranka, kakor Te je pravilno imenoval sobojevnik lic. Ivo Korošec ob slovesu nad odprtim grobom. S svojimi očmi si videla divje bežati komunistično sodrgo, ko je na dan protikomunističnega tabora v Hotedršici pripravljala napad na glavno cesto, po kateri naj bi se pripeljal Tvoj oče general Leon Rupnik, mi pa smo ji preko hribov udarili v hrbet. Takrat si bila med nami v strelcih. Do smrti si bila ponosna na najlepši poklon, kakor si rada pripovedovala, ko Te je po vrnitvi v Logatec preizkušeni domobranski borec s težko, raskavo dlanjo udaril po rami: „Punca, ti si pa res baba od hudiča!"

Če jaz ne povem, naj poleg neštetih drugih Tvojih spomina vrednih dejanj gre z menoj v pozabo tudi to, da si globoko posegala v zgodovinska dogajanja Slovencev? — Česar spričo trdoglavega gen. Rösenerja ne bi mogel nikdar povedati Tvoj oče je opravila Tvoja ljubka, prekipevajoča mladostna prešernost in nebrzdanost, zaradi katere je general Rupnik seveda hudomušno delal strašansko okoliščinam primeren obraz — vse pa je bilo že vnaprej dogovorjeno. Ko se nekoč gen. Rösener ni vedel več kam izmu-

zniti, se je tudi sam salamensko resno pošalil: „Wenn sich der Dackel nicht zähmen lässt, gehört eingesperrt...“ (Če jazbečarja ni mogoče ukrotiti, ga je treba zapreti...) Od takrat si za Nemce do konca ostala — Frau Dackel (Gospa jazbečarka)... —

Danes zjutraj ob tričetrt na deset pa je minilo leto, odkar sem Ti z drgetajočim poljubom poslednjič in za vselej zaprl še čisto tople veke... —

Upira se mi verjeti! — Z menoj hodi neugnano prepričanje, da si zopet v neki kliniki, kjer Te bodo še enkrat rezali in žagali; ali pa si pri sinu Niku, da se ob njegovi zdravniški skrbnosti popolnoma popraviš po zopet srečno prestani operaciji ali nezgodi, — kot tolikokrat... Samo Tvoj zeleni grobek me soboto za soboto, ko Te hodim obiskovat, zdrami v neusmiljeno resničnost: Od tod se Kikec ne povrne več! — Skozi mehko vonjavo rdečih nageljev, ki Ti jih namesto v naročje, kot ob najinih praznikih, polagam na rušo, pa slišim tisti Tvoj večno mladi, baržunasti glas: „Čiča, se spomniš...?“ Kot neštetokrat. V trušču dneva. V samoti noči. Saj so spomini bili dolga, dolga leta najini najbolj zvesti in zanesljivi prijatelji, ki se danes niso po trebuhu plazili pred Teboj, jutri pa Te pozabili ali celo onečedili... —

Čiča se spomniš?

Moj Bog, kako bi se ne spomnil! Saj sem sedaj v vsem mrgolečem trušču življenja, ki teče naprej, tako mrzlo sam, da so samo še tisti najini spomini moje toplo spremstvo, ko v ljubezni tesno ob Tebi popotujem skozi svoj čas — proti večnosti... —

Bila si že spočeta, da bi bila „moje sončece“ ne samo obožavanemu očetu in mami in bratoma in sestri... temveč vsem... vsem, ki so Ti poslej križali pot. Toliko življenjske sile, toliko prekipevajočega veselja je prišlo s Teboj na svet, da ga nisi mogla potrošiti sama. Zato si ga oberoč razdajala vsakomur in povsod. Nisi se zavedala, kar sem tudi jaz odkril šele zelo pozno — mogoče prepozno —, da je Tvoj širok in odprt smeh in vedrost že takrat v ozkih kotičkih usten spremljala skrita bol neslutene usodnosti. Ko si se je zavedla, je bilo tudi za Tebe že prepozno!

a kruta usodnost je hodila za Teboj od začetka do konca in naredila iz Tebe klasično junakinjo grške tragedije, kakršno bi Te bilo vredno ohraniti v slovenskem pismenstvu. Sledila Ti je že skozi sončne dni ranega detinstva, ko sta z bratcem Ženjo „kraljevala“ po niških vrtovih in nad vardarskim otokom v Skopju...; skozi leta kipeče mladosti, ko si med študijem sanjala o pustolovščinah bodočega časnikarskega poklica...; skozi vojno, ko je Tvoj dobri Dejan moral dati življenje morebiti tudi zato, da si poslej lahko postala srčika moje sreče, in ki Ti je v svojih blaznih posledicah umorila obožavanega očeta...; pa skozi skoraj sedemintrideset let najinega — vsem protivnostim in nesrečam na kljubico toplega gnezda... do tistega črnega jutra pred letom, ko jo je Tvoja smrt dokončno razkrinkala.

Sicer ne bi bilo mogoče, da si s svojo neusahljivo življenjskostjo zmagala vse bolezni od tuberkuloze in leukopenije do splošne sepse, ko so Ti

pri živem telesu trebili gnilo meso iz stegna in Ti odžagali kost v kolku, da si poslej bila vsaj za leta obsojena na opornice..., vse nezgode od prelomov kosti do zloma tilnika ob najini avtomobilski nesreči..., vse operacije, ki jih je bilo toliko, da sva končno že oba izgubila račun..., — pokončala pa Te je nenadna zahrbtnica v pljučih, ki je nihče ni slutil, kaj šele pričakoval....

Zato me je samo živa vera v nedoumljivost božjih računov rešila, da se nisem za vselej skregal s samim Bogom...; zato sem kanil ubogega zdravnika udariti v obraz in ga celo zadaviti, ko mi je priobčil Tvojo smrtno obsodbo. — Saj to je vendar nemogoče! To je ostudna, okrutna šala! To je nedopovedljiva krivica! Kolikokrat je moj Kikec visel med življenjem in smrtjo, pa se je vselej izmuznil na ta breg! — In sedaj to? — To? — —

Saj sem bil spričo neovrgljivega dokaza Tvojih nezgod in bolezni prepričan, da boš Ti še prestajala in prestala, ko bo prav mene pokosilo nekaj nepričakovanega. Zato sva tolikokrat govorila o smrti, o ločitvi za vselej... in si mi obljubila, da boš junakinja, ko bom jaz moral na pot brez vrnitve... — Potem pa so nenadoma obsodili Tebe! —

V grozni brezčasnosti si čakala samo izvršitve obsodbe... In v tem čakanju si poslednjič dokazala, da si bila zares junakinja, ko smo vsi, ki smo Te imeli radi — sin, snaha, vnuka, brat, prijatelji — postali bedni nebogljenci. Še moja ljubezen je jecljajoče lagala, ko sem Ti za zadržanimi solzami slikal podobe najinih bodočih sanj..., potovanj v Bariloche... morda celo na otoke Pacifika — samo v Evropo nisi hotela iti; preveč zlega Ti je storila —, najinega romanja skozi ljubezen — čeprav na opornicah..., vedel pa sem, da Te hinavka že duší za poslednji gorki vzdihljaj, za končni hrepeneči pogled že iz predpražja večnosti... Zakaj Ti si vedela! Ti si jo že poznala! Le izrekla nisi besede, le imenovala nisi podlice, ki Ti jo je tako iznenada poslala Tvoja usodnost... Zaradi nas..., ker si vedela, kako radi smo Te imeli... Zakaj bi sicer že 15. septembra, za svoj rojstni dan poprosila: „Ljubi Bogec, samo še pet dni..., samo še pet dni najine srečice...!“ Zato si tako otroško vdano pozdravljala in se veselila obiskov prijatelja-sobojevnika Jožeta Guština, ko Ti je po milosti svojega posvečenja na stežaj odpiral vrata večnosti, da si se s svojim Stvarnikom lahko neposredno pogovorila o svojem trpečem tukajšnjem bivanju še preden je sklenil, da je mera polna...

Ob Tebi sem klečal in Ti z drgetajočo dlanjo gladil glavo... in med prsti so mi zaradi nesmiselne hemoterapije, ki ni mogla opraviti proti zahrbtnici ničesar več, ostajali šopi bleščečega pepela, v katerega je ogenj življenja izžgal zlato Tvojih las... Takrat ob Tebi, spričo Tvojega vdanega junaštva sem se zopet zaupljivo povrnil k Njemu, s katerim sem se hotel za vselej skregati, in ga prosil, rotil, da bi lahko še drgnil molek v žepu pred vrati operacijskih sob, kjer so Te rezali in žagali, da bi lahko še bdel noči in noči ob Tvoji bolniški postelji, ki je bila dolga leta zatočišče mojih vnaprej uničevanih sanj in navdih, da sem lahko delal, delal, delal... In

nenadoma nisem nikdar bolj kot takrat pomiloval ljudi, ki ne znajo verovati... Kaj počnó v takšnih trenutkih? Če je v njih seveda le trohica tiste resnične človeške prvine, ki ji pravimo srce... Sedaj vem, da je tista moja molitev bila krutost, ki je Ti nisi zaslužila... — Tvoje plačilo je bila samo še milostna smrt, ki je tudi lurška študenčnica ni smela več zadržati... Toda bilo me je groza praznine v katero sem poslej padel. —

Tvoje junaštvo je tem večje, ker vem, da bi rada še živela. Kljub opornicam, kljub artritis..., čeprav na vozičku, če bi bilo potrebno, ker si vedela, da bi ga jaz v ljubezni potiskal skozi najin čas tostranstva. Hudo Ti je bilo samo, ker si se bala, da bi kdo utegnil ohraniti v spominu Tvojo nepopolno podobo... — Z molkom matere si znala prenašati bol zapuščenih; zato so Te premnogi lahko poznali samo enostransko. Kot da Te je bilo vsakikrat sram, ko si nehote premagala svoj značaj in se zavedla, kakšno srečo si iz polnih prgišč razdajala vsem, ki smo Te imeli radi...

Rada bi še živela, da bi dočakala dan svobode..., da bi šla pomolit na cesto pri Sv. Križu, kjer so pod pločnikom že strohnele mučeniške kosti Tvojega očka..., da bi šla pomolit nad prah naših mrtvih bataljonov v Kočevskem Rogu, v Teharjih, v Podutiku... Oblekla bi slavnostno narodno nošo s havbo, v kateri si s tisoči drugih slovenskih žena in deklet krasila toliko taborov naših protikomunističnih plebiscitarnih let. Zakaj to bo zopet en sam mogočen tabor slovenskih svobodnjakov! —

Toda danes zjutraj pred letom se Te je Bog usmilil — proti mojemu upanju na čudež. Poslednjič se je že iz večnosti ukresnil blesk Tvojih nekoč tako zelenih oči... in v ugašajočem pogledu je bilo toliko mehkobe odpuščanja vsem, ki so Te kdaj užalili... In nikoli, nikoli nisi bila tako ljubljena, nikoli tako dragocena kot tisti neskončni trenutek, ko mi je Vsemogočni naklonil neznosno milost, da sem Te lahko še toplo poslednjič božal, ljubkoval... Poslej so mi ostali samo še najini radodarni spomini, da ob njih lahko jokam, odpuščam, delam, molim... Samo tega si ne bom nikoli odpustil, da sem v bunkerju angleškega koncentracijskega taborišča v Wolfsbergu vočigled možne izročitve uničil debeli šop Tvojih edinih ljubavnih pisem, ki si mi jih pisala tja tisto nesrečno leto in pol... Kakšno vsebino bi danes grmadila v mojo praznino, ki je ostala po Tvojem odhodu; in kakšni biseri ljubezenske literature so šli z njimi v nič! — —

Odšla si v prazničnem spremstvu svojih dobrih del. Ne samo tistih, ki si jih v molčečem samopouživanju matere delila med nas, ki smo bili najbolj Tvoji: Niko, Pochi, Viktor Damijan, Marija Elijan in jaz... Jaz bom Vsemogočnemu večno hvaležen, da Ti je Tvoj mali Nikec izbral mene, da so tako postali on, pa Pochi, pa Viktor Damijan in Marija Elijan moji, ker sem smel biti dolga leta živa ljubezen njihovemu najdražjemu bitju, katerega sem jim z vsemi svojimi nebogljenimi močmi skušal obvarovati pred trenutkom, ko Te je Tvoja dražestna mala vnukinja že v obupno praznino klicala: „Kisita... Kisita...“ — V tem spremstvu so šla dobra dela, ki si jih z žrtvovanjem svoje mladosti neutrudljivo delila stotinam medvojnih

beguncev pred komunističnim divjanjem kot poslovodeča podpredsednica Zimske pomoči v podporo našemu neumornemu, pa nemočnemu mučeniku Narteju Velikonji. — Šla so tudi dela, ki si jih opravljala za tisoče brezdomcev vseh narodnosti na smetišču povojne človeške bede v taborišču v Spittalu. Le zakaj Ti niso bolezni nikdar dovolile, da bi s svojim izrednim pripovedniškim darom vsaj skicirala zbirko „Moje zgodbe", kakor si nameravala? Kakšen literarni doprinos, kakšen dokument časa je s tem odšel s Teboj v nepovrnljivost! — V zameno se Te je mogoče kdo nepoznan, ki je užival košček Tvoje dobrote, nekje v velikem svetu spomnil v molitvi, če je prišla do njega novica o Tvojem odhodu. In to bo pred Tvojim Bogom zaleglo še več.

Ker s svetim ubožcem verujem, da je Stvarnikova skrb za vsa tudi najbolj neznatna bitja Njegove mojstrovine v Njegovi bližini pripravila varno zatočišče tudi zanje, so Te tam z veselim bevskanjem in mijavkanjem sprejeli tudi Ajka, Pužek, Tuka, Nana, Tiki... pa Sivuk, Mica, Djingo, Profe... in toliko drugih, ki si jih rešila s ceste pod najin varen krov, da so zavoljo Tvoje dobrote postali bratje in sestre in s svojo hvaležno zvestobo bili mehko zatočišče v najinih krutih trenutkih. Ko Tebe že vse leto ni več, se Pepa, Mini Boc in Beta še s toplimi pogledi ozirajo v nerazumljivost Tvoje odsotnosti, kadar se pogovarjamo o Tebi in tistih kljub vsemu lepih časih, ko nas je vse objemala Tvoja dobra ljubezen. Veš, Pepa se še vsako noč pride poslovit od Tvojega praznega zglavnika. —

Pozdravi obe mamici! Pozdravi očka in Dejana in Vuka in njihove poveličane bataljone! Povej jim, da tu že živimo v apokaliptičnih časih Antikrista! Toda zmagal ne bo! Zakaj tokrat se je začelo daniti z Zahoda. — Povej očku, pa Vuku in Dejanu, da bo iz neznanih množičnih grobov njihovih pobitih bataljonov vstala legija nam še neslutenih novih bojevnikov za Boga — Narod — Domovino! — Zato si hotela še živeti, da bi dočakala ta dan. Toda Tvoj in naš Bog je odločil po svoji neskončni nedoumljivosti drugače... Morda nas bo pot v svobodo stala še toliko, da Tvoje izmučeno in pohabljeno telo ne bi vzdržalo... — —

Kikec, moli zame! — Kikec, molim zate!

Tvoj

Čiča.

Zavetišče "Dr. Gregorij Rožman"

Kakor druga leta se bo tudi letos brala prvo nedeljo meseca decembra, t. j. 5. decembra, sv. maša v Zavetišču za vse pokojne člane Zavetišča. Po sv. maši skupno kosilo. Prosimo, da prinesete s seboj jedilni pribor.

JOŽE JAVORŠEK – SAMOTNI JEZDEC

(Nadaljevanje)

Klerikalizem v tem smislu ima svojo upravičenost in svoje dobro le pod gotovimi pogoji t. j. v gotovih razmerah in ob svojem času. Njegova upravičenost tedaj **ni absolutna**, ker je odvisna od konkretnih razmer, izrazito od določenih državnih odnošajev in etičnega razpoloženja naroda. Od teh razmer je odvisno, je-li koristno ali ne, da tvori Cerkev, v gotovem smislu, politično stranko.

O slovenskem klerikalizmu:

Slovenski klerikalizem je imel, po mojem prepričanju svojo upravičenost v izključno katoliškem narodu in v pretežno katoliški državi, z efektivno gospodujočo katoliško dinastijo. Iz teh okolnosti se da razlagati, da je nekaj časa, v začetni dobi našega narodnega gibanja, vse naše narodnopolitično kretanje imelo klerikalen značaj. Po tudi kasneje ko so se stranke delile, je bil slovenski klerikalizem, glede na zgoraj označene predpogoje, sposoben delovati koristno za naš narod. V narodnem oziru je baš klerikalizem obvaroval naš narod marsikatere nevarnosti in nesreče, ravno isti klerikalizem, o katerem se celo more reči, da je ohranil v temnih časih naš narod pri življenju. A tudi v slovenskem strankarskem boju je klerikalizem narodu mnogo koristil. Dvignil je ljudske mase iz političnega spanja, vdahnil jim je politično zavest, naučil jih politično misliti.. Razširil in poglobil je ljudsko izobrazbo, zbudil veselje do čitanja, zanimanje za vse, kar se godi po svetu. V ljudskih slojih, ki so bili še nepristopni drugim vplivom, je vsadil v globočino duše socialno zavest in mišljenje. Računajoč s širokimi ljudskimi masami, je brez dvoma iskreno služil gospodarskim koristim ljudstva in tembolj skušal manj premožne ljudske plasti gospodarsko jačiti in dvigati, čim bolj se je „kapital" vobče naslanjal na protivno politično strujo ter jo dejansko podpiral in utrjeval.

V kolikor je bil klerikalizem iskreno katoliški in je v resnici deloval v krščanskem duhu, je tudi vzgajal katoliške značaje, polnil cerkve, razširjal in poglabljal okus za versko življenje. Njegovo delovanje je bilo tedaj nekako spopolnilo cerkvenega posla kot protivrednost za politično eksponiranje Cerkve.

Ker je pa klerikalizem **zgolj človeška**, oportunistična institucija, v čemur se bistveno razlikuje od krščanstva, ni bil

seveda nikdar brez napak in je poleg dobrega rodil tudi marsikaj slabega. Poleg katoliških značajev je vzgojil žalibog tudi precej hinavcev in koristolovcev ter najogabnejši tip konjunkturalnih politikov, ki jih je vlekla politična moč stranke. Najhujše pa je, da je naredil iz Cerkve, vsaj navidezno, politično stranko in jo tako hočešnočeš omrzil neklerikalnim vernikom, jo potegnil na cesto in avtomatično vpletel v dnevne politične spletke.

Šušteršič nato trdi, da pogojev za relativno koristnost slovenskega klerikalizma ni več (z nastopom države SHS), ker je slovenski narod prešel iz pretežno katoliške države v pretežno ne-katoliško, in gotovo neklerikalno državo, ker tudi „ogromna večina bratov Hrvatov odklanja odločno to obliko političnega delovanja".

Nato nadaljuje:

> Ali ima v tako temeljito spremenjenih razmerah slovenklerikalizem še eksistenčno pravico? Ali zamore narodu še nuditi več koristi kot škode?
>
> V pretežno katoliški državi je slovenski klerikalizem državo krepil, ker je bil v skladu z bistvom države. Bil je virtuelno državotvoren element in je zbog tega vedno z lahkoto našel stika z drugimi državotvornimi elementi ter ta stik uspešno izkoristil v prid narodu. Danes je pa ravno nasprotno. Država S. H. S. po svojem bistvu sicer ni protikatoliška, pač pa bistveno protiklerikalna in drugačna biti ne more. Dinastija je pravoslavna in tedaj hočeš-nočeš neklerikalna. In ujedinjeni narod je po svojem bistvu protiklerikalen. Razmerje države do Cerkve je bistveno drugo in mora, z logično silo, biti bistveno drugačno kot je bilo v nekdanji Avstriji. Tam je klerikalizem kolikortoliko narode družil, v naši sedanji državi pa razdvaja edinstveni narod. Naj se me prav razume. Gotovo je, da vsaka politična stranka v gotovem smislu razdvaja. A tega razločevanja duhov nimam pred očmi, ko govorim o razdvajajočem učinkovanju klerikalizma. Razdvajajoč vpliv klerikalizma sega do korenine, ker izključuje in odbija po svojem bistvu vse nekatoliške verske skupine našega naroda, osobito pa v celoti pravoslavne Srbe. Baš tu leži odločilna točka. Srbstvo mrzi od nekdaj klerikalizem. Gotovo tiči v tem mnogo predsodka. A tudi predsodek je činjenica in realna politika mora računati s fakti, če so še tako neprijetna, magari zoprna. Da bi šlo za navaden predsodek, ki bi se dal spodbiti v razmeroma kratkem času, bi lahko prišli preko njega. A tu gre za globoko vkoreninjeno mentalnost, čije temelj je tisočletna antagonija med vzhodom in zapadom, med pravoslavjem in rimskim katoličanstvom.

Toda, kakor piše Šušteršič, politika mora računati z realnimi dejstvi in okoliščinami; zato mora nastali položaj „lojalno sprejeti in ga najresneje upoštevati", ker, kot kaže, „bo ta ‚danes' dolg in bo prav gotovo presegal

življenje ene generacije." — In če komu vse to ni po volji? Skoraj nekako škodoželjno zveni naslednji Šušteršičev paragraf:

> Država S. H. S. se je ustanovila po volji ogromne večine slovenskih voditeljev in politikov, ki so bili za časa razsula habsburške monarhije na krmilu slovenskega čolniča in so v onem trenutku uživali brez dvoma zaupanje ljudske večine, poleg tega pa še zaupanje legitimnih predstavnikov katoliške Cerkve v državi. Klerikalni voditelji še danes odločno povdarjajo, da so sostvaritelji S. H. S. in nihče ne more oporekati, da so v dnevih preobrata in osvobojenja igrali vodilno in odločilno vlogo za slovenski del našega naroda. Če je pa temu tako, potem so tudi morali vedeti, da ustvarjajo v bistvu pretežno srbsko državo trojnega imena. Ako bi se tega ne bili zavedali, bi manifestirali tako otročjo kratkovidnost in naivnost, da bi se ožigosali za večne čase kot najneumnejši politiki, kar jih je naše ljudstvo od pamtiveka videlo plavati na površju.
>
> Ko so pa klerikalni državniki preobrata vedeli, kaj delajo — in kdor jim hoče priznavati le količkaj ozbiljnosti, ne more na tem niti trenutek dvomiti — potem je bila njihova neobhodna dolžnost: moško izvajati posledice iz položaja, ki so ga sami ustvarili.

(In če gremo še korak dalje: v tem kontekstu je več kot zanimiv govor, ki ga je imel takratni hrvatski voditelj Stjepan Radić, na seji Narodnega veća v Zagrebu 24. novembra1918, torej na predvečer zedinjenja Srbov, Hrvatov in Slovencev v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Tako-le si je Radić privoščil takratno slovensko predstavništvo:

„Vi ste — sami od sebe in popolnoma prostovoljno — dvignili vik do neba, da ste z nami Hrvati ena duša in da se hočete zediniti z nami in to na temeljih našega hrvatskega državnega prava. V tem ste bili vi Slovenci složni: i klerikalci, dr. Šušteršič, dr. Krek, dr. Korošec, — i liberalci, dr. Tavčar, Triller, Hribar, i radikalci, dr. Ravnikar in tovariši, pa tudi socialisti. Tako so pisali vsi vaši časopisi, v tem smislu ste podpisovali Majsko deklaracijo in kar je glavno: svojemu narodu ste govorili, da je to edina rešitev zanj: in na tej osnovi, na skupnosti, na narodnem in državnem edinstvu Slovencev in Hrvatov ste dobili zaupnico in ste prišli sem.

Toda rekli boste: „Mi ne samo, da ostajamo na tem temelju, temveč ga še razširjamo v narodno in državno edinstvo Slovencev, Hrvatov in Srbov." — Dobro, dobro. Toda, ali ste za to in takšno razširjenje dobili pooblastilo in privoljenje svojega naroda? Niste. V resnici ga za to niste niti vprašali, tudi ga ne mislite vprašati, temveč enostavno trdite, da slovenski narod hoče to, kar vi zdaj tukaj predlagate, to je, takšno narodno in državno edinstvo s Srbijo, po katerem bo v Beogradu vsa vlada in vsa uprava, Zagreb in Ljubljana pa ne bosta ob Beogradu ali z njim, temveč POD njim.

No, jaz vam tukaj odkrito in jasno izjavljam, da to ni res; in, kar

je še bolj važno: še pred štirimi dnevi ste vi sami trdili, da to ni res. Komaj pred štirimi dnevi je dr. Remec izjavil na seji našega odbora, da se on „popolnoma strinja z gospodom Radićem in da izjavlja v imenu celokupnega slovenskega naroda, da so VSI SLOVENCI REPUBLIKANCI (podčrtano v originalu).

Ko je temu oporekal g. Svetozar Pribičević z besedami: „Toda tu je vendar g. dr. Kramer in on in njegova stranka niso za republiko.", se je dr. Remec kot zastopnik Slovenske Ljudske Stranke, popravil, rekoč, da on zdaj „V IMENU DEVET DESETIN SLOVENSKEGA NARODA" (podčrtano v originalu), izjavlja, da so vsi ti republikanci.

In čeprav vi Slovenci to dobro veste, vendarle, zavestno in hoté, proti volji svojega naroda, torej popolnoma neustavno, predlagate centralistično državno edinstvo s Kraljevino Srbijo." (S. Radić, Politički spisi, Znanje, Zagreb 1971).

Tako Radić, ki pa je seveda spregledal grobo dejstvo, da je bila takrat od južnih slovanskih narodov, samo Kraljevina Srbija, na strani zaveznikov in da je bila tam tudi Italija, ki je že takrat, sklicujoč se na londonski pakt iz leta 1915, segala po Sloveniji in Dalmaciji. — Op. p.)

Šušteršič nato napoveduje, da vodi klerikalizem slovenski narod v „plemenski boj", v katerem se „črpajo ljudske moči", ker se ljudstvo „bije samo za klerikalne voditelje, da jih krije in jim pomaga naprej..., samo pa od tega nima nič...".

Tu se seveda kaže zagrenjenost starega politika, ki je bil naenkrat odrezan od vsake „podpore ljudstva".

Tudi tistega „plemenskega boja" v stari Jugoslaviji ni bilo, če izvzamemo strankarstvo in do neke mere versko mržnjo, pa če pojma „plemenski" ne zamenjamo s pojmom „razredni", ki pa presega okvire klerikalizma.

Bolj pravilne, če ne skoraj tragično preroške so Šušteršičeve navedbe o vplivu klerikalizma na Cerkev in o „novih nevarnostih", ki jih je slutil in so se tako strahotno uresničile:

> Prav posebno škodljiv je slovenski klerikalizem — Cerkvi. Vsakdo, kdor hoče videti in ni popolnoma slep, mora spoznati, da je ravno Cerkev velika žrtev klerikalne stranke. Na račun klerikalne stranke se tepe — Cerkev. Zakaj niso klerikalni državniki, ki so držali za časa preobrata v svojih rokah usodo Slovenije, prav nič storili, da zavarujejo stališče katoliške Cerkve? Niti mezinca niso ganili za to! Mislili so le na svojo efemerno slavo in na svojo lastno dragoceno kožo. Silno posla so imeli z delitvijo udobnih mest med „svoje ljudi". Za Cerkev ni preostajalo časa. Cerkev jim je dobra, da jih ščiti s svojim vplivom na duhove, da jim dobavlja vplivne in brezplačne agitatorje in da jim, za reklamo pred vernim ljudstvom posoja gloriolo verskih prvakov. Da bi se pa pobrigali efektivno za resnične interese Cerkve takrat, ko imajo moč v rokah, o tem ni opažati nobene sledi. Ni čuda, da je Cerkev tje prišla,

kjer je! Protiklerikalne stranke vidijo, da leži moč klerikalne stranke v cerkveni organizaciji in zato bijejo po Cerkvi. Tako je Cerkev samo plačnica in strelovod za klerikalne vojskovodje. Vsled tesnega spoja s klerikalno stranko se nahaja slovenska katoliška Cerkev v položaju, ki je zanjo in za moralne interese naroda skrajno škodljiv in poleg tega še poln novih nevarnosti. Saj gre vsak dan na slabše!

Šušteršič torej navaja argumente, ki bi jih lahko podprli „samóslovenci", argumente, ob katerih bi se hahljali komunisti, in argumente, katere so „ves čas" navajali liberalci. — Čudna knjiga? — Ne toliko čudna, kolikor zanimiva, sicer bi je tudi Bojan Štih ne jemal v misel...

Mozartov tretji stavek je Štihu izzvenel „v svoji zdravi, čutni, veseli maziki"...in ko se je s Karlovega mostu vrnil v hotel, je v dnevnik zapisal: „Nekoč... bo Javorškova knjiga enkrat za vselej prenehala biti predmet literarne kritike in vede, s tem pa seveda tudi del slovstva...".

XVII.

V tržaškem „Zalivu" (št. 1-2, 1979) je Javoršku odgovoril tudi Boris Pahor. Njega je Javoršek prištel med „nevarne" predvsem zaradi intervjuja s Kocbekom, v katerem je ta prvič javno priznal pokol domobrancev.

Pahorju se godi isto kot vsem, ki se na en ali drug način „lotijo" Javorška: bolj ko se ga otepajo, bolj se jih drži; kot nadležna pajčevina. V tem je pač dokaz, da Javoršek človeka sili k premišljevanju. Toda Pahorju po vsem, kar je prebral v Javorškovih „nevarnih razmerjih" tudi o sebi, o tržaških Slovencih itd., — ni do nikakšnega obširnega premišljevanja. Zato odgovarja Javoršku v kratkih, specifičnih poglavjih (ki pa kljub temu nanesejo 16 strani v „Zalivu").

Pahor smatra, da je slovenstvo danes spet v nevarnosti, in to zaradi dveh Kardeljevih tez: prve, da je narod „nastal s kapitalizmom in da bo z njim odmrl; in druge, da bodo „socialistični družbeni odnosi ustvarili proces ki bo postopoma vnašal v nacionalne forme občečlovtško vsebino in s tem opravljal veliko delo pri zbliževanju in spajanju narodov..." Pahor pravi, da teh dveh tez doslej še noben slovenski teoretik ni obsodil ali pobijal, „ampak ravno nasprotno, po teh načelih vzgajate slovensko mladino, na podlagi teh načel se razvija vsakodnevna praksa..."

Ta načela, odnosno teze, pa nikakor niso nekaj novega, še manj Kardeljevega: Slovenci smo se vendar vsaj z drugo neposredno srečavali v času Aleksandrovega integralnega jugoslovanstva, medtem ko prvo lahko odpišemo kot izraz Kardeljeve prenapete „socialistične" fantazije. „Spajanje" narodov je pa v resnici nekakšna podzavestna sanja človeških rodov od Babilona naprej in dobiva tu in tam tragične odtenke v rasizmu, ničejanstvu in drugih ekscesih, ali pa v idealistično naivnih prizadevanjih, kot je esperanto.

Od matičnega telesa odrezan rodoljub Pahor se seveda nevarnosti takega „spajanja" še bolj pa vseh ekscesov — še predobro spominja in zaveda, občuti pa tudi krivičnost vseh, tudi na videz malo pomembnih manifestacij te težnje po „spajanju":

Na koncu svojega četrtega „pisma" izjavljaš, da se „meni sploh ne sanja, kaj se dogaja v Jugoslaviji in v kakšnem svetu živimo."

K temu bi pripomnil, da je nekaj majhnih držav v Evropi doseglo tako življenjsko raven kot Slovenija in še višjo, ne da bi pri tem plačalo tak davek v svetu duha, kot ga plačuje slovenski človek, ki se je med vojsko žrtvoval zato, da bo zaživel kot osebek in kot polnopraven ustvarjalec svoje zgodovine.

(Kako malo je Slovenija osebek, ne bom tukaj ponovno poudarjal. Poleg vsega pa sta nam o tem pričala tudi srbohrvaška govora slovenskih funkcionarjev v Bohinjski Bistrici. Pa take postranske malenkosti, kot je ta, da Kranjčan, ki se vzpne na najvišji vrh sveta, v nobenem slovenskem dnevniku (tudi v Primorskem dnevniku ne!) ne sme biti Slovenec, ampak samo Jugoslovan!

Na kakšni ravni je pri vas življenje duha, pa priča tudi nezdravo vretje slovenskih mrtvih vod ob izidu tvojih „razmerij". Takó so ljudje nasičeni s stereotipnimi gesli, da se fototropično obračajo k vsemu, kar je drugačno; čeprav je tvoja knjiga samo na videz drugačna.

(Eno prvenstvo pa se ti bo moralo vsekakor priznati, da si namreč prvi slovenski pisatelj, ki uporablja tako sijajno slovenščino za tako neplemenite smotre.)

Pahorjev intervju s Kocbekom naj bi bil po Javorškovem mnenju „diverzantski". Pahor naveže svojo kritiko na to Javorškovo misel in nadaljuje:

Kar bo celó držalo, zakaj neki nedovoljeni spis ne more ne biti „diverzantski" tam, kjer ena sama centrala odloča (tudi za preteklost), kaj je resnica.

Vendar, če je bil moj intervju s Kocbekom „diverzantski", kako to, da se je oblast odločila za objavo takó nevarnega spisa v „Naših razgledih"? Ali pa je intervju nehal biti „diverzantski" tisti trenutek, ko so odgovorni uvideli, da s Kocbekovimi izjavami lahko posredno priznajo „kočljive" resnice, katerih niso na svojo pest nikdar marali omenjati?

Tako pišeš: „Postavljal si mu vprašanja o nekaterih najbolj kočljivih trenutkih naše polpretekle zgodovine ter ga zavajal, da jo je prikazoval v izkrivljeni obliki in se zlepil s tabo v nepopisnem sovraštvu do usodnih trenutkov našega partizanstva in s tem tudi nepopisni laži."

Tisto „nepopisno sovraštvo" si si seveda izmislil ti. Prav tako tisto „nepopisno laž", ki je takó malo laž, da Milovan Djilas z njo seznanja svetovno javnost v knjigi The War Time. Prav tako nečastno ponarejaš resnico tam, kjer v „pismu" Pierru Emmanuelu trdiš, da so „Kocbek in njegovi pristaši

poskušali... vrniti čast ne samo kolaboracionistom, ampak tudi političnim izdajalcem in hudodelcem" (str. 427).

Kar pa drži, je, da se ne samo Kobek in „njegovi pristaši", ampak sleherna umsko in čustveno zdrava oseba upre zločinskemu dejanju, naj je njegov avtor Tomás de Torquemada, gestapovec, Josip Džugašvili ali slovenski (jugoslovanski) zmagujoči poglavar.

(Ni zanimivo, kako si celo slovenski zamejski pisatelj, ki mu je vstop v domovino itak onemogočen, ne upa zapisati imena Tito v isti sapi s pojmom zločin?)

Ostala Pahorjeva poglavja so v glavnem zagovor Kocbeka. Odkrije pa tudi on ne le Javoršekovo zaverovanost vase, temveč tudi dejstvo, da Javoršek prav zaradi te zaverovanosti ni našel odgovora na — kako je mogoče:

Viš, in ko si pisal „Kako je mogoče", si bolestno napadal vse, ki si jih lahko napadel, obšel pa tiste, ki so posegli v najglobljo območje tvojega bitja. Zavedal si se, da bi moral vse drugače izkričati svojo tragično bol, prav zavoljo te svoje ujetosti pa si še bolj krčevito sovražil sebe in tiste domnevne krivce, ki si jih postavljal na sramotilni oder; pri tem pa se ti je zdelo, da boš, če boš drugim prizadel nekaj nezasluženega zla, sebi odvzel nekaj tistega hudega, ki si bil (samo na pol seveda) prepričan, da si ga po krivici deležen.

Razpravljanja o tržaških, pa tudi primorskih in koroških zadevah Pahor v glavnem pušča ob strani; najbrž tudi zato, ker se mu zdi, da tudi Javoršek spada med tiste, ki več vedo o položaju kakšnega afriškega ali azijskega plemena, kot pa o položaju slovenskega človeka v Trstu ali Celovcu. Kljub temu konča z optimistično ugotovitvijo (da bi le držala!): „Matica začenja namreč počasi spoznavati, da izginitev našega in koroškega življa pomeni čistino pred njenima na videz varnima pragoma."

(Vsem tem kritikom je Javoršek seveda že odgovoril in to na svoj način: napisal je novo knjigo „Črna krizantema" in ljubljansko Delo je sredi marca objavilo daljši odlomek iz nje. V njem Javoršek opisuje (tudi to pot gre za fantazijo-sanje), kako so mu zaradi „Nevarnih razmerij" priredili nekakšno „kozlovsko sodbo", med katero ga je „sodišče" ki mu je predsedoval Bojan Štih (seveda) obsodilo, medtem, ko je ljubljanska filharmonija nekje v ozadju igrala Mozartovo „Praško simfonijo".

V spremni besedi ob izidu „Črne krizanteme" pa pravi Javoršek: „Knjiga 'Nevarna razmerja' v svoji razburljivi karieri ni doživela niti ene strokovne kritike, ampak so o njej čenčali same nenavadne neumnosti. V glavnem so knjigo žolčno napadali, zasramovali, nanjo pljuvali, najhujše pa je, da je bila plen zverižcnih in popolnoma napačnih razlag.")

*

Popolnoma nepotrebno bi bilo, spuščati se v nekak „zaključek", v nekakšno „summo summarum" Javoršekovih dveh knjig. V resnici bi morda bilo potrebno neko staromodno opravičilo in zahvala bralcu, ki je vztrajal do konca teh zapiskov; saj so narastli daleč preko začrtanega okvira.

Zdi pa se mi vendarle, da bi kazalo ponatisniti tisti Javorškov „de profundis“ iz prve knjige, iz katerega je razvidna vsa tragična realnost slovenske revolucije, pa tudi vsa strahotna travma Kočevskega Roga:

> Nenadoma sem boleče začutil kompleks manjvrednosti, jaz, svobodni človek med najbolj svobodnimi, jaz, plemenitaš med največjimi plemenitaši. Spreviđel sem, s prestrašeno ihto, da se je začelo najbolj zopleteno in zato tudi najbolj nevarno obdobje mojega življenja. Ker sem bil obsojen in zaprt, je družba, ki se je z upravičeno vnemo oklepala svojega celotnega vodstva, mojo obsodbo in moj zapor potrdila, in to brez vsake kontrole, ali sem bil zaprt po pravici ali ne. In tudi od mene je terjala, naj v imenu iste vere, ki jo je gojila do socializma, sprejmem svojo kazen za upravičeno, vsiljeno krivdo za resnično krivdo, izmaličeno osebno podobo za resnično podobo. Če teh zahtev ne bom sprejel, bom avtomatično se pravi nevede in nehote oznanjal protest zoper socialistično družbo, name se bodo začeli obešati najrazličnejše vrste reakcionarji, ki bodo z mojim primerom tudi prek mene in zoper mene dokazovali osnovno človeško zgrešenost nove družbe. Hkrati se bo name obesila tujina, bodisi socialistična, bodisi kapitalistična, in moj lastni primer oberoč pograbila za gonjo zoper novi socializem v moji domovini. Zagazil bom v resnične in hude krivde in takrat me bodo upravičeno aretirali in obsodili, hkrati pa celo potrdili upravičenost prejšnje sodbe.
>
> Zavil sem nazaj proti zaporu. Zazdelo se mi je, da je zame samo tam doma svoboda, če je svoboda predvsem varnost. Začutil sem, da bom samo tam lahko ohranil čistost svoje osebnosti, zakaj tam sem lahko govoril resnico, na svobodi je ne bom mogel.

Prispodoba o zaporu je danes seveda tudi za Javorška samo še prispodoba. Toda — veljavna prispodoba! Če je namreč on s svojo generacijo „partizanskih ustvarjalcev“ še vedno v zaporu partijske cenzure in discipline, ki ne dopušča govorjenja in pisanja o grozi slovenskega domobranstva, smo v zaporu tudi mi, ki nam je bila ta groza prihranjena: za nas ni miru in poti v neko „normalno“, vsakodnevno življenje, dokler naša obtožba — NAŠA RESNICA — ne sme med naše slovenske ljudi!

Res je namreč, da bomo šele takrat resnično osvobojeni vsi: Jože Javoršek in njegovi, mi, ki smo seme izkrvavelih dvanajst tisočev — in ves slovenski rod.

Kot pripis pod robom Javorškove zadeve, bi morda kazalo pripomniti, da je bil omenjen tudi v kazenskem postopku proti sodniku Miklavčiču, proti kateremu je Okrožno javno tožilstvo v Ljubljani, 19. avgusta 1976. vložilo 5 točk obsegajočo obtožnico (prav za prav 4, ker je bila tretja med samim postopkom črtana), pod številko Kt 326/76-11 Sk/a.

Peta (četrta) točka očita Miklavčiču, da je

„kot sodnik Okrožnega sodišča v Ljubljani, torej kot uradna oseba prestopil meje svojih uradnih pravic z namenom, da bi Jožetu Javoršku prizadejal škodo s tem, da je dne 5. 8. 1975 dvignil v arhivu Okrožnega sodišča v Ljubljani kazenski spis K 26/49 v zadevi zoper Vitomila Zupana in druge, pa tega spisa pri svojem delu ni potreboval, in si iz njega izpisal podatke o kaznivih dejanjih, zaradi katerih je bil v tem kazenskem postopku obsojen Jože Brejc sedaj z imenom Jože Javoršek ter te podatke posredoval Kocbeku Edvardu in drugim."

Nekdo iz državnega tožilstva je ob tej točki pripisal (z roko): „Vprašati Osterca če je čital Javoršk ovo knjigo". In potem pripisal že tudi odgovor: Jo je, ker mu jo je M.(-iklavčič) dal..." (Osterc je bil ena izmed prič na procesu proti Miklavčiču).

V „Obrazložitvi" obtožnice je razvidno, kako je Miklavčič odgovoril na 5. točko obtožnice:

„Glede zadnjega kaznivega dejanja iz te obtožnice, se je obdolženi Franc Miklavčič zagovarjal, da je bral pred leti Javoršk ovo knjigo „Kako je mogoče" v kateri je med drugim avtor o sebi navedel, da je bil obsojen zaradi stalnizma. To avtorjevo navedbo v knjigi, ki jo je dal prebrati tudi Stanku Ostercu, je nameraval preveriti s pregledom predmetnega kazenskega spisa, vendar tega tedaj ni storil. Ta misel se mu je ponovno porodila v sredini preteklega leta, ko je Javoršek objavil v Delu članek v zvezi s Kocbekovim intervjujem. Članek je bil žaljiv za Kocbeka. Takrat je v arhivu na sodišču dejansko dvignil predmetni kazenski spis in si iz njega izpisal neke podatke, ki so zadevali Javoršk a. Ekscerpt je hranil zase in je zatrjeval, da dobljenih podatkov ni nameraval razširjati ali uporabljati proti Javoršku. Ko je bil koncem avgusta ali v začetku septembra pri Kocbeku in so razpravljali o odmevu in reakciji na njegov intervju, so se dotaknili tudi Javoršk a in njegovega članka v Delu. Takrat je navzočim sam od sebe iz nekega notranjega strahu in previdnosti, da se ne bo kdo spomnil in se Javoršku maščeval z očitki dejanj, zaradi katerih je bil obsojen v kazenskem postopku, skoraj 5 minut pojasnjeval navzočim in dokazoval, da bi to bilo kaznivo, za kar se mu je Kocbek dolgo zahvaljeval. Obdolženec je v preiskavi navajal, da se ne spominja, da bi bilo ob isti priliki pred njegovim nastopom kaj govora o Javoršk ovi obsodbi in tudi nihče od prisotnih ni omenil, da misli v tej smeri nastopiti proti Javoršku, vendar pa, da je bilo navzočim poznano, kakor vsem v Ljubljani, zakaj je Javoršek pravzaprav bil obsojen.

Da je obdolženec v arhivu osebno dvignil kazenski spis K 26/49 in si iz njega izpisal podatke, nanašajoče se na Jožeta Javoršk a, je razvidno iz tipkopisa na 1. št. 92, nadalje iz kartoteke na 1. št. 95 in izpovedbe arhivarja Karla Logarja.

Iz obdolženčevega zagovora je videti, da ni nihče iz družbe pri Kocbeku omenjal Javoršk ove predkaznovanosti. Vsakdo, ki je bil obsojen zaradi kaznivega dejanja in kazen tudi prestal, je varovan pred očitki, da je storil

kaznivo dejanje. Pri obdolženemu Miklavčiču gre za hujše kaznivo dejanje kot je kaznivo dejanje očitanja kaznivega dejanja z namenom zaničevanja, ker je poudarek na tem, da je kot sodnik Okrožnega sodišča, ne da bi mu to bilo potrebno pri sodniškem delu, prišel do kazenskega spisa in si iz njega izpisal podatke. S tem prekoračil uradne pravice, ki so mu šle kot sodniku.

Okrožni javni tožilec
Branko Bračko
(10 cm dolg podpis)

DAROVALI SO

od 1. 8. 1982. do 30. 9. 1982.

Za Zavetišče:

	v pesih:
Jenko Janez	40.000
Borštnik Maks	300.000
Matevžič Janez (Avgust)	1.000.000
N. N., Ramos Mejía	600.000
N. N., Ramos Mejía	500.000
N. N., Hurlingham	150.000
Hacin Pavla	3.000.000
Bečaj Vili	80.000
Gladek Vik.or	36.000
Gričar Franc	40.000
Jarc Franc, st.	1.200.000
Matevžič Janez (Septem.)	1.000.000
Šušteršič Božo	16.000
Krenner Julija	516.000
Dobiček prireditve v Zavetišču ob 12. obletnici blagoslovitve 29. 8. 1982	9.934.000
Cerkvena nabirka pri sv. maši v Zavetišču 29. 8. Msgr. Orehar Anton	230.000
V spomin na *pok. očeta*, ki je umrl v domovini:	
Hrovat Franc	1.000.000
Matičič Lina	100.000
Ob 40-letnici smrti očeta:	
Faifer Justina	200.000
V sp. na *pok. Poldeta Laha*:	
Bečaj Vili	20.000
V sp. na p. *Ivana Drčarja*:	
Rigler Radivoj	100.000
V spomin na pok. *Ivo Oven*:	
Rovan Anton	100.000
V sp. na pok. *Fr. Šuljana*:	
Stante — družina	300.000
Spominu žene Ksenije ob obletnici smrti:	
Dr. Kociper Stanko	1.000.000
Ob *50-letnici smrti očeta*:	
Dimnik Dušan	1.000.000
V spomin na pok. *Dr. Stanka Zupana*:	
Inž. Matičič — družina	200.000
Burja Jože	200.000
V spomin na pok. *Karla Strahovnika*:	
Repar Jože	300.000

Tiskovni sklad Tabor:

	v pesih:
Kastelic Anton	20.000
Škerbec Jože	20.000
Pelan Ema	70.000
Sašek Jože	20.000
Gorjup Janez	20.000

Gladek Viktor	20.000
Lesar Janko	40.000
Gričar Franc	100.000
Šterbenc Janko	20.000
Erjavec Ida	20.000
Žnidaršič Janko	20.000
Blejec Ema	20.000
Amon Janez	300.000
Korošec Ivan	30.000
Langus Milan	20.000
Novak Franc	40.000
Miklič Jože	20.000
Filipič Bogo	60.000
Šimenc Smilja	20.000
v dolarjih:	
Prod. vez. Tabor	30
DSPB Tabor, Cleveland	100
Omahen Polde	10
Petrič Lojze	10
Mohar Lojze	8
Petrovič Jakob	8
Varšek Janez (V spomin na pok. J. Žnidaršiča)	10
Cimerman Polde	3
N. N.	1
N. N.	8
Fujs France	8
Boh Jože	8
Dejak France	2
Kosem Zofija	5
DSPB Tabor, Toronto	100
Žukovec Hilarij	13
Meglič Ignac	8
Genorio Angela	7
Drei Vili	3
Kolenc Tone (Alberta)	7
Bančič J. — Mihelčič M. (od stave)	20
Horvat Franc, Montreal	3
Coffelt Marija	10
Koritnik Tone	4
Rupnik Ivan	3
Petkovšek Vinko	1
Poljanc Jože	3
Starič Lojze	8
Štibernik Tone	3

Socialni sklad Tabor:

v pesih:	
Holozan Franc	20.000
v dolarjih:	
V sp. na pok. *Dr. J. Zakotnika in Franca Dermastja*:	
Kunovar Ivan	20
V spomin na pok. *Karla* in *Toneta Dragana*:	
Rifelj Janez	20
V sp. na pk. *Antona Praha*:	
Kolman Ludvik	20
Mejač Franjo	20
Mejač Miha	20
Bambič Ivan	10
Cimermančič Jože	10
Jakoš Ivan	10
Galič Lojze	5
Škof Franc	5
DSPB Tabor, Milwaukee	10
V spomin na pok. *moža*:	
Strojin Ana	13
Grebenc Jože	8
Benčina John	8
Zabukovec D.	8
Staniša F.	8
Malevič A.	3
Palčič I.	10
Kraljič Franc	20
Čekuta Vilko	25
Jaklič Jože	20
Pleško Stane	20
Kavčič Ivan st.	100
Dejak Lojze	40
Golobič Jože	20
Slapničar Martin	20
N. N., Toronto	10
Kastelic Janez, Cotman	50
Kreže Franc	50
Koščak Franc	20

Kastelic Jože, Eltham	15	Rozman Janez	10
Ferkul Edi	20	Jamnik Ludvik	10
Novak Marjan	20	Lamovšek Stane	10
Genorio Karel	20	Mihelič Miro	16
Kus Franc	5	Torkar Franc	7
Boh Ivan, Leth	50	Levstek Štefka	10
Potočnik Blaž	10	Bančič Janez	50
Babič Lojze	15	Resnik Rudi	20
Štih Anton	20	Horvat Franc, Montreal ..	5
Žukovec Hilarij	50	Koritnik Tone	5
Koželj Jože	10	Rupnik Ivan	5
Koželj Tine	10	Petkovšek Vinko	2
Dejak Ignac	40	Poljanc Jože	5
Kolenc Tone, Alberta	50	Starič Lojze	20
Košir Janez, Brligton	15	Stibernik Tone	5
Meglič Ignac	30	V sp. na pok. *Poldeta Laha*	
Senica Janez	50	Marrinčič Ferdo, Windsor	10
Krnc Janez	17	Društvo Triglav' Milwaukee	200
Dr. Pepevnak Franc	50	Kastelic Ludvik	8
Jereb Jože	20	Cerar Jože	20

V S E B I N A

En el Día de los Muertos	177
Na dan mrtvih	178
Po obisku nadškofa in metropolita dr. Alojzija Šuštarja (D. Dimnik)	179
Zvestoba do groba	180
Generalu Leonu Rupniku (A. Škerjanc)	187
Spomini z letošnje proslave	188
Naši mrtvi	190
Bardu dr. Joža Lovrenčiču	190
Pismo v onostranstvo Kseniji Rupnik dr. Kociprovi	194
Jože Javoršek — samotni jezdec	199
Darovali so	208

Correo Argentino Sucursal J. L. Suárez (Bs. As.)

TARIFA REDUCIDA
Concesión Nº 8133

FRANQUEO PAGADO
Concesión Nº 2619

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 137.176